

ISPOVIJED OTKUPLJENJE

Ivan Martinac: "Ulazak u Jeruzalem",
Narodno sveučilište, Split, 1992.

*Ali ovo vam kažem, braćo,
vrijeme je kraiko.*

1. Kor. 7/29

1.

Pjesme

Pjesme na stepenicama, ili uzlaznice, niz su kratkih psalama (120.-134.), koje se nazivaju i hodočaniškim pjesmama; te su psalne pjevali hodočasnici na putu u Jeruzalem.

Što je navelo našeg autora na to pjesničko hodočašće?!

Zadaća nam je dati odgovor na ovo kao i na niz pitanja što ih otvara ova knjiga pjesama iznimne pjesničke vokacije i jezične začudnosti.

Vrijeme je ono što određuje svako putovanje, pa tako i taj put. Je li to vrijeme rasuto u 12 poglavlja knjige, je li prvih 11 poglavlja vrijeme ispovijesti, a posljednje, dvanaesto - vrijeme bez vremena, vrijeme oprosta i

određenja, dakle - vječnosti. U slaganju intimne, razmrvljene slike svijeta, satkane od banalnosti, od krhotina svakodnevice, od ljubavi, strepnji, nadanja; od literature, filma, politike, umjetnosti, bolesti, smrti, kulturne povijesti, do religije i vjere..., to je vrijeme vječne sadašnjosti, trenutak u kojemu se eliotovski sabire kako prošlost tako i budućnost.

Ili, kako bi uznosito kazao sv. Augustin:

"Tko će ga zadržati i zaustaviti da malo stane i da malo uhvati sjaja uvijek nepomične vječnosti, da je usporedi s vremenima koja nikada ne stoje pa da vidi da se ona s njima ne može usporediti; da vidi da dugo vrijeme postaje dugo samo zbog toga što se sastoji od mnogo prolaznih trenutaka koji se ne mogu

odvijati zajedno; da u vječnosti ništa ne prolazi, nego da je u njoj sve sadašnje, dok naprotiv nijedno vrijeme nije cijelo u sadašnjosti; da vidi da svaku prošlost potiskuje budućnost i da svaka budućnost slijedi iza prošlosti, i da se svaka prošlost i budućnost stvara i izlazi iz onoga što je uvijek sadašnje? Tko će zadržati ■ ljudsko srce da stane i vidi kako vječnost, koja nema ni budućnosti ni prošlosti, nepomično stoji i određuje buduća i prošla vremena? Zar je moja ruka sposobna za to? Zar ruka usta mojih može riječima izraziti tako veliku stvar?"

Tako se pitao premudri Augustin! Ali, zar to nije i pitanje svih onih koji se usudiše pokušati, pitanje nad pitanjima onih od duha i pera?

Kako od vječnosti otrgnuti trenutak i kako mu udahnuti dah božanske vječnosti?!

Može biti i montažom i filmskim i poetskim postupkom u kojemu je vremenski melange i prirodan i dobrodošao. Razgrnuvši mistični svijet vlastitih djela, od elemenata vlastitih knjiga, filmova, ženskih likova i stvarnosti, najintimnijih preokupacija... ali, nije to puko prebiranje po uspomenama, zatvaranje dragocjenosti u svoju malu privatnu škrinjicu. Ima tu eliotovskog imažizma i poundovske eruditivnosti, ali nikako ajzenštajnovske montaže atrakcija. Jer, Martinčev jezik nije jezik simbola; taj jezik posjeduje svoje zamke i svoje lukavosti (kako bi kazao Montale) u svojoj izravnosti, u krokiranju svakodnevice, u detektiranju trenutka koji se izdvaja, izrezuje za vječnost.

Upravo taj postupak detektiranja trenutka, poniranja u vlastitu intimu, gdje sve, ali baš sve, može postati pjesnički relevantnim: ulomci vlastita djela - poetskog i filmskog, spominjanje tuđih života i djela, krug vlastitih ljubavi, prijateljstava i simpatija... Postupak eminentno postmodernistički - postupak u kojemu se pita za motiv pisanja i reflektira bit poetskog izričaja. Zvuk "*Ulaska u Jeruzalem*" nije zvuk razbijene vaze (da se malo osvrnem na Tonka Maroevića), nego je to vaza što u sebi čuva uspomenu, tajnu na vazu dok bi-

jaše cijela. Baš kao što i T.S. Eliot sjedeći uz Lemansko jezero i gledajući ostatke ljudskog roda, prljavštinu što pluta po njemu, prepoznaje u tim otpacima vrijeme koje smo potrošili...

U ovoj knjizi kao da je Martinac ujedinio sve postupke iz svojih ranijih djela - naravno, ne mehanički, ne od pjesme do pjesme, već stvarajući novo jedinstvo, novu strukturu. Od izravnog dokumenta, preko montaže tuđih stihova i tuđih rečenica do pjesničkih intervencija u stvarnost, u banalnost, u ono što nas okružuje...

Nazvao sam postupak koji je primijenjen u "*Ulasku...*" postupkom detektiranja trenutka koji pomaže poniranju u vlastitu intimu i koji je vrijedan da ga se otrgne za vječnost. Zato Martincu sve može biti povodom za pjesmu; ali lukavost je u tomu da je sve dosoljeno na mjeru i s mjerom.

Postmodernistički postupak - gotovo ecovsko traženje: komu pripada pjesma, odakle moć pjesničke riječi; što je dvostruka shema "Pohvala" čiji su stihovi iz "Aure", što je Nadežda Jeleni, a René Char Montaleu?! I u kakvu nas to mističnu šaradu i vremenski panoptikum Ivan Martinac uvlači?!

2.

Tragajući za duhovnim etimonom ove knjige autor me gotovo zaveo i naputio na kriv trag. To je ona ista priča o zamkama, detekciji, ali i o igri skrivača što ju autor igra sa svojim čitateljem. On me, dakle, upućuje u knjizi čas na jedno, čas na drugo mjesto, centralno mjesto okupljanja smisla (unutarnjeg značenja).

I kad sam se, čitajući, odhrvao svim metaforičkim zamkama, onda mi je, onako prijateljski, pokušao sugerirati: "Znaš, obrati pažnju na rukopis neba (nebopis) i sve magijske sukobe, o kojima nikad ništa nećemo saznati".

Šarajući mnogim slojevima ove knjige, od svijeta predstavljenih predmeta do metafizičkog sloja, nastojeći zaviriti na sva skrivena mjesta teksta, nalazeći neke tajne veze i od-

nose, putujući labirintima riječi, meandrima povijesnih i biblijskih slika, sjetio sam se !!

Riječ - pojam što ga Martinac nikad il' rijetko koristi jest NADA, a koju preoblači i zaodjeva čas u ovo, čas u ono ruho, kladeći se stalno, na taj način, u vlastitu besmrtnost. NADA je uistinu centralni pojam okupljanja smisla ove knjige; NADA u spasenje, vječni život. Stav je ne iskazivati ju izravno i eksplicitno, nego pod mističnim velom nekih, ne daj, Bože, slučajnosti, kauzalnosti višega reda..., e da bismo se odhrvali bolestima svakodnevice, da bismo zavarali i smrt samu, kladeći se na vječni život baš poput Pascalova "kladitelja" na Boga!

Jer, ako je put u Jeruzalem put NADE, onda je ulazak u Jeruzalem ozbiljenje tog puta - blochovski kazano: ako postoji Jeruzalem onda postoji i NADA.

3.

Ovo je po svemu knjiga koncept: pojedine pjesme u njoj samo su dijelom posebni entiteti; interakcije među pjesmama, posebno među poglavljima stvaraju novu, jedinstvenu organsku cjelinu. Zbog toga je ovo uistinu knjiga, a ne zbirka - njezin postupak i jest u njezinoj provedbenosti, u nastajanju i rastu, a što je i karakteristično za novo postmodernističko poimanje umjetnosti. Riječ je o jedinstvenoj knjizi u našoj novijoj literaturi, knjizi konceptu na granici literarnog i paraliterarnog, artificijelnog i efemernog... Pod rukom majstora montaže ti šavovi se nigdje ne vide; uspostavljen je čvrsti dramaturški luk između prvog i zadnjeg poglavlja, s istančanim osjećajem za ritam i trajanje.

Interaktivnost među slojevima kao i novum samog literarnog postupka svjedoče o njezinim visokim literarnim dosezima.

Knjiga je, jednako tako, i summa poeticae, sukus dosadašnjeg Martinčeva literarnog rada kao i vlastita bivstvovanja. Zbog toga su i životopis pisca, u kojemu su navedene sve dosadašnje knjige i odabrani filmovi, te i samo kazalo na kraju knjige sastavni dio ovakva koncepta. Ili, kao što reče naš prijatelj Matko

Sršen: "Sve to Ivan nosi sa sobom u Jeruzalem, na mjesto gdje se sve sabire i sve vrednuje!!"

Jesmo li, samim tim, podlegli poroku vrednovanja, jesmo li dostojni vrednovanja, jesmo li počinili smrtni grijeh?!

Nakon prevaljena duga i kratka puta od Betlehema do Jeruzalema; prošavši kroz Ovčji prolaz ne preostaje nam ništa nego moliti za milost. Zato je sâm kraj knjige potpuno objektiviziran i lišen svake artificijelnosti. Dovoljno su dva Očenaša - za svoju majku i svojega oca, doslovno izmoljena za njihovu dušu.

Molitva je tu zamjena za šutnju, to je velika koda kojom Martinac završava svoju knjigu baš kao što i sv. Augustin završava Devetu knjigu svojih "Ispovijesti", moleći za svoje roditelje Moniku i Patriciju, koji će biti "sugrađani njegovi u vječnom Jeruzalemu".

Od zvuka vaze, preko razbijene vaze do potpune tišine.

Do tišine pred čudom - Bogom, gdje se mora zanimati. "Jer ono o čemu ne možemo govoriti, treba šutjeti." (L. Wittgenstein)

Potom slijedi ono što donosimo u rukama na konačnu prosudbu i vrednovanje.

Knjiga je, dakle, simbolički kazano - ispovijed; zadnje poglavlje molitva i otkupljenje. ●

Svemir PAVIĆ

